ANTOINE ARNAULD, MEDIUL JANSENIST FRANCEZ ŞI PROMOVAREA LECTURII VERNACULARE A BIBLIEI*

Dr. Els AGTEN
KU Leuven
els.agten@theo.kuleuven.be

Résumé Cette contribution a un objectif double. D'une part, elle vise à souligner l'influence du janséniste français Antoine Arnauld sur l'édition et la réalisation du *Nouveau Testament*, dit de Mons (1667) et la *Bible de Port-Royal* (1667-1693). D'autre part, elle propose de décrire les efforts d'Arnauld pour défendre le principe de la traduction en langue vernaculaire. En effet, Arnauld composa plusieurs livres et traité en défense de la traduction de Mons. La plupart du temps, ces écrits furent écrites en exile à cause des difficultés que les jansénistes éprouvaient en France.
Mots-clés : Port-Royal, traduction de la Bible en langue vernaculaire, Antoine Arnauld.

În secolul al XVII-lea, janseniştii[1], cu puternicul accent pe care-l puneau pe nevoia de revigorare creştină, au dobândit o reputaţie de promovatori ai lecturii vernaculare a Bibliei. Bazându-se pe tradiţie ca sursă a teologiei, pe scrierile Părinţilor Bisericii, ale autorilor scolastici medievali şi ale scriitorilor contemporani, precum şi pe practica liturgică a Bisericii timpurii, cărturarii jansenişti au redescoperit rolul laicităţii în viaţa Bisericii. Această cunoaştere a avut ca rezultat un efort înverşunat de a le oferi laicilor acces la traducerile Bibliei şi ale textelor liturgice. Mediul jansenist asociat cu Port-Royal în Franţa a furnizat cele mai

* Antoine Arnauld, le milieu janséniste français et la promotion de la lecture de la Bible en langue vernaculaire.

[1] *The Encyclopædia Britannica* defineşte *jansenismul* ca "a religious movement in Roman Catholicism that appeared chiefly in France, the Low Countries, and Italy in the seventeenth and eighteenth centuries. It arose out of the theological problem of reconciling divine grace and human freedom". Mişcarea este numită după Cornelius Otto Jansen (Jansenius), "a theologian at the University of Leuven (Louvain) and later bishop of Ypres. Jansen's views were published posthumously in 1640 in his Augustinus, a vast treatise defending the theology of St. Augustine of Hippo (354–430) and attacking certain teachings and practices associated especially with the Jesuit order". Vezi *Encyclopædia Britannica Online*, "Jansenism" [On-line: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/300421/Jansenism, accesat la 23.07.2013].

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

bune traduceri în perioada 1653-1708. De exemplu, de la sfârşitul secolului al XVII-lea până în secolul al XIX-lea, aşa-numita *Bible de Port-Royal* a fost cea mai răspândită traducere franceză a Bibliei.

Această contribuţie urmăreşte să-l studieze pe Antoine Arnauld, unul dintre cei mai importanţi intelectuali din grupul de la Port-Royal, şi în special implicarea lui în traducerea textelor biblice şi promovarea lecturii vernaculare a Bibliei. Articolul de faţă este împărţit în trei secţiuni principale. Prima secţiune oferă o scurtă trecere în revistă a vieţii lui Arnauld. Următoarea secţiune se ocupă de influenţa lui Arnauld asupra editării şi apariţiei *Noului Testament de la Mons* (1667). A treia şi ultima secţiune enumeră strădaniile lui Arnauld de a apăra traducerea de la Mons şi principiul traducerii vernaculare a Bibliei. Obiectivul acestei prezentări este de a servi ca punct de pornire pentru cercetări ulterioare.

1. Un exil francez la Bruxelles

Această contribuţie nu urmăreşte să trateze exhaustiv viaţa lui Antoine Arnauld. Prin urmare, vom oferi doar o scurtă prezentare de ansamblu[2]. Arnauld, al douăzecilea şi ultimul copil al lui Antoine Arnauld senior şi al soţiei acestuia, s-a născut în Paris, pe 6 februarie 1612. Stimulată de tatăl său şi datorită influenţei lui Jean Duvergier de Hauranne, cunoscut şi ca *Abbé de Saint-Cyran*, familia a ajuns să fie strâns asociată cu jansenismul. Mai mult, nouă dintre cei zece copii ai familiei Arnauld care au supravieţuit până la maturitate aveau diverse legături cu Port-Royal. De exemplu, surorile lui Arnauld, Angélique şi Agnès, au fost amândouă stareţe ale abaţiei de la Port-Royal.

Arnauld nu l-a întâlnit niciodată pe Jansenius în realitate. Totuşi, datorită – printre alţii – abatelui de Saint-Cyran, care l-a sfătuit să-i citească pe Părinţii Bisericii, Arnauld s-a familiarizat cu persoana şi ideile lui Jansenius. Înzestrat cu un zel neabătut, Arnauld era un polemist cu o minte versatilă, un spirit enciclopedic, şi avea o înclinaţie deosebită spre munca de echipă. A studiat dreptul, era specializat în filosofie şi teologie, competent în matematică şi ştiinţe naturale şi priceput în domeniul literar (Jacques 1987: 66-76, 66-68).

Urmându-i tatălui său, Arnauld era destinat baroului, dar el a hotărât să studieze teologia la Paris. În 1635, a primit diploma de absolvire. Şase ani mai târziu, în 1641, a obţinut un doctorat în teologie şi a fost hirotonit. În acelaşi an, 1641, a apărut la Paris prima ediţie franceză din *Augustinus* de Jansenius, iar Arnauld a început o nouă carieră. S-a arătat interesat de ideile augustiniene încă din timpul studiilor. Cu o energie inepuizabilă, s-a alăturat grupului de *Solitaires* de la Port-Royal în jurul anului 1640 şi s-a implicat direct în controversele cu

[2] Pentru informaţii bibliografice despre Arnauld, vezi Lesaulnier & McKenna (2004: 77-85), Jacques (1975: 705-730, 705-708).

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

privire la *Augustinus*. Aceşti *Solitaires* erau francezi care alegeau să trăiască o viaţă umilă şi ascetică, retrăgându-se la Port-Royal, fiind, totodată, strâns legaţi de jansenism. Arnauld a purtat o corespondenţă extinsă cu cei mai importanţi matematicieni, oameni de ştiinţă şi cărturari ai vremii. De-a lungul întregii sale vieţi, a alternat perioadele de şedere în mănăstirea de la Port-Royal cu perioade în care se ascundea pentru a scăpa de adversari. În 1679, a plecat într-un exil voluntar în sudul Ţărilor de Jos şi a călătorit prin toată această regiune[3]. S-a stabilit la Bruxelles, unde a murit pe 8 august 1694, la vârsta de 82 de ani. Operele complete ale lui Arnauld (treizeci şi opt de volume în patruzeci şi trei de părţi) au fost publicate la Paris în perioada 1775-1783[4].

2. Arnauld şi Noul Testament de la Mons

A doua parte a acestei contribuţii examinează influenţa lui Antoine Arnauld asupra editării şi apariţiei *Noului Testament de la Mons* (1667). Înainte de a intra în problema principală, reglementările ecleziastice cu privire la lectura Bibliei în limba vernaculară în Franţa după Conciliul de la Trent (1545-1563), vom discuta despre cel de-al nouăsprezecelea conciliu ecumenic al Bisericii Romano-Catolice.

Pe 8 aprilie 1546, Conciliul de la Trent a declarat că doar Vulgata urma să fie considerată drept versiunea standard şi „autentică" a Bibliei pentru Biserica Latină. Conciliul a păstrat însă tăcerea cu privire la legitimitatea traducerilor vernaculare ale Bibliei. Într-un sens, *Index Tridentinus*, cu ale sale *regulae* pentru citirea Scripturii, care a apărut ca o consecinţă a Conciliului la data de 24 martie 1564, a rupt tăcerea. Pe lângă revizuirea din 1559 a catalogului papal de cărţi interzise şi scurta *Dominici Gregis* a papei Pius al IV-lea, Indexul conţinea zece reguli generale compuse de o comisie, cunoscute şi ca *Regulae Indicis* sau regulile tridentine. Aceste zece reguli defineau într-o legislaţie precisă poziţia catolică faţă de cărţile tipărite. Mai mult, ele specificau contururile cenzurii romane de carte, al cărei scop principal era să prevină răspândirea aşa-numitelor doctrine inacceptabile şi eretice. Faimoasa regulă a patra sau *Regula Quarta*[5] îi autoriza

[3] Pentru mai multe informaţii despre exilul său, vezi Jacques (1976).

[4] Pentru o împărţire mai detaliată a activităţii lui Arnauld în şase clase, vezi Arnauld (1781: 1-26). Pentru alte informaţii despre opera completă, vezi Jacques (1975: 708-730).

[5] Regula IV: "Cum experimento manifestum sit, si sacra biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti qua mutilitas oriri, hac in parte judicio episcopia ut inquisitoris stetur, ut cum consilio parochi vel confessarii bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujus modilectione non damnum, sed fide í atque pietatis augmentum capere posse; quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere seu habere praesumpserit, nisi prius bibliis ordinario redditis peccatorum absolutionem percipere non possit. Biblio polae vero,

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

să citească textele biblice vernaculare numai pe cei consideraţi capabili (*capax*) conform Tradiţiei Catolice şi care obţinuseră permisiunea (*permissio*) explicită, individuală şi scrisă de la episcop sau inchizitor, la recomandarea preotului paroh sau a confesorului (Bujanda *et al.* 1991: 150-153)[6]. Raţionamentul era următorul: citirea Bibliei în limba vernaculară face mai mult rău decât bine din cauza îndrăznelii oamenilor. Totuşi, cei care îşi luau libertatea să citească sau deţineau Biblii vernaculare fără o asemenea permisiune nu primeau iertarea păcatelor până nu predau aceste Biblii autorităţii clericale locale.

Evident, discrepanţe cu privire la interpretarea corectă a celei de-a patra reguli de la Trento au apărut în toată Europa. În Franţa, de pildă, se pot distinge trei mari poziţii, pe lângă numeroasele poziţii intermediare.

În direcţia Inchiziţiei spaniole, ultramontaniştii[7] francezi, punând un accent puternic pe prerogativele şi puterile Papei, au adoptat o poziţie ultrarestrictivă şi au interzis orice traducere a textelor biblice şi liturgice (Chédozeau 1990: 73-161).

Biserica Galicană Franceză, preocupată să-şi menţină autonomia faţă de Roma, reprezintă un al doilea grup, mai moderat. Ea a susţinut principiul lecturii vernaculare a Bibliei şi a proclamat dreptul laicilor de a citi textele sacre în cadrul strict al regulilor tridentine, în special după *Regula Quarta*. Această poziţie era larg răspândită la mijlocul secolului al XVII-lea şi a dus la un număr de noi traduceri franceze ale Noului Testament, cum ar fi traducerea lui Denys Amelote (1666-1670), care a fost considerată, curând, drept o alternativă adecvată la traducerea de la Mons. În plus, Ludovic al XIV-lea, capul şi protectorul Bisericii Galicane, a ordonat distribuirea a peste 150000 de exemplare ale traducerii lui Amelote către proaspeţii convertiţi, după revocarea Edictului de la Nantes, în 1685-1687 (Chédozeau 1990: 185-260).

---

qui praedictam facultatem non habent i biblia idiomate vulgari conscripta vendiderint vel alioquovis modo concesserint, liborum pretium in usus pios ab episcopo convertendum amittant, aliis que poenis pro delicti qualitate ejusdem episcopi arbitrio subjaceant. Regulares vero non nisi facultate a praelatis suis habita ea legere autem e repossint". Vezi Bujanda *et al.* (1991: 813-822, aici p. 816-817). Pentru discuţie, vezi Fernandez Lopez (2003: 161-178); Fragnito (1998: 95-109, aici p. 98); Chédozeau (1990: 31-32).

[6] Vezi, de asemenea, Chédozeau (1988: 427-435).

[7] *Encyclopædia Britannica* defineşte termenul *ultramontanism* (derivat de la forma latină medievală *ultramontanus* 'dincolo de munţi') ca "a strong emphasis on papal authority and on centralization of the church. The word identified those northern European members of the church who regularly looked southward beyond the Alps (that is, to the popes of Rome) for guidance." Vezi *Encyclopædia Britannica Online*, "Ultramontanism" [On-line: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/613447/Ultramontanism., accesat la 23.07.2013].

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

Odată cu apariţia comunităţii de la Port-Royal, un al treilea grup apare în prim-plan în anii 1650 (Sellier 1998: 103-116). În acest contest se vor manifesta eforturile lui Antoine Arnauld în favoarea citirii Bibliei în limba vernaculară. Port-Royal considera citirea traducerilor vernaculare ale Bible nu un drept, ci o obligaţie (morală) pentru fiecare persoană laică, chiar şi pentru femei. Ca urmare, *Les Messieurs de Port-Royal* au întreprins un important proiect de traducere în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Acest proiect a constat în traducerea cărţilor devoţionale catolice şi a textelor biblice şi a avut ca rezultat, printre alte publicaţii, *Le Nouveau Testament de Mons* (1667) şi *Bible de Port-Royal* (1667-1693). În prima jumătate a secolului al XVII-lea, *Bible des théologiens de Louvain*, publicată în 1578, la Anvers, de Plantin şi bazată pe traducerea francezului René Benoist, fusese retipărită şi relucrată. Această traducere, însă, era considerată depăşită şi arhaică. În privinţa Vechiului Testament, această traducere era singura versiune franceză acceptabilă. Cât despre Noul Testament, existaseră deja încercări meritorii de a produce o traducere mai lizibilă, realizate, printre alţii, de François Véron (1646-1647), Michel de Marolles (1649) şi Antoine Godeau (1668); vezi, pentru aceasta, Chédozeau (1991: 134-168); Delforge (1991: 107-109, 123-143).

Antoine Arnauld a fost implicat încă de la început în proiectul de traducere de la Port-Royal şi a colaborat mai ales la traducerea Noului Testament[8]. Pregătirile pentru traducerea de la Mons au fost iniţiate de nepotul său, Antoine Lemaistre, în jurul anului 1653. El a tradus Evangheliile şi Apocalipsa, dar numai pe baza Vulgatei, ceea ce nu i-a mulţumit pe ceilalţi *Messieurs*, care preferau textul original grecesc (Arnauld 1776a: iii). Apoi, proiectul a intrat în impas pentru câţiva ani. La sfârşitul lui 1656 sau începutul lui 1657, Lemaistre a relansat proiectul alături de fratele său Louis-Isaac, zis şi De Sacy[9], şi în cooperare cu *Messieurs de Port-Royal*, inclusiv, printre alţii, cu Antoine Arnauld, dar şi cu Pierre Nicole şi Blaise Pascal. Însă Antoine Lemaistre a murit la 4 noiembrie 1658, iar fratele său, Louis-Isaac (Sacy), i-a continuat munca (Pétavel 1970: 139-145). Antoine Arnauld a fost însărcinat să traducă cărţile rămase netraduse din Noul Testament, şi anume Faptele Apostolilor şi Epistolele. În plus, împreună cu Pierre Nicole, a coordonat revizuirea cărţilor care fuseseră traduse deja pe baza textului grecesc, a traducerilor latine şi franceze existente şi a scrierilor Părinţilor Bisericii (Arnauld 1776a: iii).

---

[8] Pentru informaţii privind realizarea *Noului Testament de la Mons*, vezi Chédozeau (2007: 333-388, 333-346); Mairé & Dupuigrenet Desroussilles (1988: 171-201); Pétavel (1970: 139-145; 148-150).

[9] Louis-Isaac Le Maistre de Sacy (1613-1654), fratele lui Antoine Le Maistre, a fost preot, teolog, autor, poet şi traducător, postură din care a contribuit decisiv la traducerea în limba franceză a Bibliei, numită *Bible de Port-Royal* sau *Bible de Sacy*.

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

După o altă stagnare în perioada 1660-1665[10] şi încă o revizuire de către Arnauld şi Nicole, în 1665, *Messieurs* au supus traducerea spre aprobare cancelarului Séguier. Acesta din urmă a refuzat însă privilegiul, având, probabil, o preferinţă puternică pentru sus-pomenita traducere a lui Denys Amelote. Traducerea grupului de la Port-Royal a fost aproape imediat condamnată de arhiepiscopul Parisului, Hardouin de Péréfixe, iar această condamnare va fi discutată în secţiunea a treia a acestui articol. Ca urmare, Port-Royal s-a îndreptat spre Ţările de Jos, unde exista o atitudine mai favorabilă faţă de traducere. Teologul Jacobus Pontanus din Louvain a aprobat traducerea pe 14 iunie 1666. Ulterior, în octombrie 1666, traducerea a primit aprobarea episcopului de Namur, Joannes Wachtendonck. Mai devreme, pe 12 octombrie 1665, episcopul de Cambrai, Gaspard Nemius, îi dăduse deja aprobarea de tipărire lui Gaspard Migeot, presupunând că traducerea avea să fie sau fusese deja aprobată de un cenzor regal (Arnauld 1776a: iv-v; Chédozeau 1988: 344-346). Carol al II-lea, regele Spaniei, a oferit privilegiul regal de a tipări cartea timp de şase ani. Atât în privinţa privilegiului lui Carol al II-lea, cât şi în cea a aprobării lui Gaspard Nemius, lucru remarcabil, Arnauld este singurul desemnat, cu menţiunea că traducerea era opera unui „doctor de la Sorbona". Această indicaţie a fost probabil adăugată pentru a scoate în evidenţă autoritatea şi calitatea traducerii[11].

Potrivit informaţiilor de pe pagina de titlu, *Le Nouveau Testament de Mons* a fost publicat în 1667 la Mons (Bergen) de tipograful Gaspard Migeot. Însă această precizare de tipărire era falsă, deoarece traducerea a fost tipărită de fapt la Amsterdam de către Elzevier. Peste 5000 de exemplare ale traducerii au fost vândute în primele şase luni, iar traducerea a fost retipărită de mai multe ori de-a lungul secolului al XVII-lea[12], fără îndoială cu ajutorul „Păcii Bisericii" (1669-1679), dar şi mult timp după aceea. Aşa-numita „Pace a Bisericii" sau „Pace Clementină" a fost instaurată în 1669, când papa Clement al IX-lea, după negocieri cu janseniştii, a readus într-o măsură pacea în Biserica Franceză, şi a

[10] Această întârziere s-a produs din cauza reînnoirii în Franţa, în 1660, a ceea ce s-a numit „Formulary Controversy" (Arnauld 1776a: iii).

[11] Arnauld a obţinut doctoratul în teologie în anul 1641. În privilegiul lui Carol al II-lea se menţionează următoarele: „Charles [...] a donné Privilege à Gaspard Migeot, libraire juré en la ville de Mons, de pouvoir lui seul, imprimer ou faire imprimer, vendre & distribuer, par tous les pays & Seigneuries de Sa Majesté, le Nouveau Testament traduit du latin en français, par un *Docteur de Sorbonne* [s.n.], & ce pour le terme de six ans [...]". Aprobarea lui Gaspard Nemius afirmă: „Gaspard Nemius, Dei & Apostolica e Sedis gratiâ, Archiepiscopus & Dux Cameracensis [...] hinc est quod Novum Testamentum e Vulgatâ Latinâ editione per unum *Doctorem Sorbonicum* [s.n.], in idioma Gallicum fideliter translatum [...]". Vezi Arnauld (1776a: xxxi-xxxii).

[12] Cinci ediţii au fost publicate în acelaşi an, 1667, iar încă patru în anul 1688. Vezi Arnauld (1776a: v); vezi, de asemenea, Chalon (1844).

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

durat până în 1679. Ca parte din *Biblia de la Port-Royal*, traducerea de la Mons a fost revăzută de ultimii *Messieurs* în perioada 1696-1708. Această traducere integrală a Bibliei consta în 32 de volume *in-octavo*[13]. În prolog, obligaţia (morală) de a citi Noul Testament era justificată astfel: citirea Bibliei este primirea Cuvântului lui Dumnezeu, aşa cum Euharistia este primirea trupului lui Hristos (Chédozeau 1991: 145-147).

3. Arnauld şi apărarea lecturii vernaculare a Bibliei

Nu este surprinzător faptul că traducerea de la Mons a fost aspru contestată în Franţa şi în Ţările de Jos, nu numai imediat după publicarea ei, în 1668, ci şi în deceniile următoare ale secolului al XVII-lea. Arnauld a scris mai multe lucrări în apărarea ideilor janseniste, majoritatea sub anonimat. A treia şi ultima secţiune a acestei contribuţii trece în revistă eforturile lui Arnauld de a apăra traducerea de la Mons şi principiul traducerii vernaculare a Bibliei. Scopul acestei examinări este să servească drept punct de pornire pentru cercetări ulterioare. Însă contribuţia de faţă nu urmăreşte să ofere un inventar exhaustiv al tuturor lucrărilor scrise de Arnauld pe acest subiect.

Traducerea de la Mons a fost criticată la trei niveluri şi este important să nu subestimăm rolul iezuiţilor în redactarea acestor critici. Atât în Franţa, cât şi în Ţările de Jos, majoritatea reacţiilor au venit din partea Societăţii lui Isus sau a clericilor influenţaţi de aceasta; în al doilea rând, şi într-o mai mică măsură, în discuţii au intervenit autorităţile seculare şi regale; în al treilea rând, traducerea a fost supusă judecăţii dogmatice a Sfântului Scaun. Arnauld a dat un răspuns potrivit fiecărui atac, uneori asistat de ceilalţi *Messieurs*. Desigur, nu a fost singurul care a reacţionat la aceste scrieri. O selecţie a acuzaţiilor exprimate va fi discutată în ordine cronologică.

Iezuitul şi istoricul francez Louis Maimbourg a fost primul care a reacţionat la traducerea de la Mons în predicile sale, ţinute între august şi octombrie 1667[14]. Arnauld şi Pierre Nicole i-au replicat în şapte scrisori publicate în 1668 sub titlul *Deffense de la tradvction du Nouveau Testament imprimé à Mons* (Arnauld & Nicole 1668a[15]). În acelaşi an, Maimbourg şi-a apărat predicile în *Deffense des sermons faits par le R. P. Maimbourg jesuite* (L.D.S.F. 1688).

Arhiepiscopul de atunci al Parisului, Hardouin de Beaumont de Péréfixe, a emis două ordonanţe împotriva traducerii de la Mons, în care ataca lectura, vân-

[13] Pentru mai multe informaţii despre *Biblia de la Port-Royal*, vezi Sellier (2012: 147-159, 161-173).

[14] Pentru informaţii amănunţite privind controversa dintre Maimbourg şi Arnauld, vezi Arnauld (1776a: vi-ix).

[15] Lucrarea a fost uşor modificată şi retipărită în anul următor la Cologne. Această a doua ediţie a fost inserată în Arnauld (1776a: 551-784).

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

zarea şi recitarea traducerii fără permisiunea episcopilor, făcând apel la decretele tridentine. Prima ordonanţă, datată 18 noiembrie 1667, critica traducerea pentru lipsă de formalitate din cauza folosirii textului grecesc. Arnauld şi Pierre Nicole au reacţionat, probabil în 1668, prin scrierea *Abus et nullité de l'ordonnance subreptice de Monseigneur l'archevesque de Paris* (Arnauld & Nicole 1668b). În această scriere, ei s-au ocupat de nouă aşa-numite nulităţi pe care pretindeau că le găsiseră în ordonanţa lui Péréfixe şi de nouă probleme morale privitoare la traducerea de la Mons (Arnauld 1776a: ix-x). Indignatul arhiepiscop, cel mai probabil la instigarea iezuiţilor, a reacţionat scriind o a doua ordonanţă, mai extinsă, care a apărut pe 20 aprilie 1668. De această dată el condamna traducerea de la Mons pe baza cenzurilor teologilor parizieni din secolul anterior, împotriva traducerii lui Benoist şi a Bibliilor vernaculare în general. Arhiepiscopul enumera şase argumente şi afirma, de exemplu, că traducerea de la Mons nu era în concordanţă cu Vulgata, versiunea autentică a Bisericii Latine, aşa cum fusese declarată de Conciliul de la Trento. În continuare, el propunea extinderea pedepsei cu excomunicarea la toţi cei care îndrăzneau să tipărească, să vândă, să distribuie sau să recite traducerea, şi nu doar la tipografi şi librari. Mai mulţi (arhi)episcopi au condamnat *Noul Testament de la Mons*, afirmând, de exemplu, că traducerile precum cea de la Mons erau la originea ereziilor din prezent (Arnauld 1776b: vi-vii; Pin 1714: 212-216, 234-243). Asemenea lui De Péréfixe, şi deci încurajaţi de iezuiţi, mai mulţi (arhi)episcopi francezi au condamnat *Noul Testament de la Mons*. Arhiepiscopul de Embrun, George d'Aubusson de la Feuillade, i-a ordonat vicarului său, generalul Antoine Lambert, care a fost asistat de câţiva iezuiţi, să scrie o ordonanţă, publicată la începutul lui decembrie 1667. În acest decret, d'Aubusson scotea în evidenţă că traducerile precum cea de la Mons erau la originea ereziilor din prezent, afirmând: „Étant certain que toutes les hérésies qui sont nées dans son sein (l'Église [sic]), ont toûjours cherché leur fondement & leur défense dans les paroles de la sainte Ecriture mal entendüe" (Pin 1714: 229-232). Arhiepiscopul de Reims, Antoine Barberin (1659-1671), şi episcopul de Evreux, Henri Cauchon de Maupas, au scris, de asemenea, ordonanţe împotriva *Noului Testament de la Mons*, datate 4 ianuarie 1668 (Arnauld 1776b: ii-vi). Ca o reacţie la aceste decrete, Arnauld şi Noël La Lane i-au adresat un apel lui Ludovic al XIV-lea pe 10 mai 1668, în care îi cereau regelui să-i asculte înainte de a-i condamne. De asemenea, au respins acuzaţiile aduse lor de arhiepiscopul de Embrun (Pin 1714: 248-252).

Cât despre autorităţile seculare şi regale, acestea au intervenit în discuţii prin publicarea unei interdicţii, datată 22 noiembrie 1667, emisă de Consiliul de Stat, căreia regele Ludovic al XIV-lea i-a adăugat o scurtă prevedere. Aceasta interzicea atât vânzarea, cât şi recitarea traducerilor anonime de la Mons fără permisiunea şi aprobarea episcopilor francezi. În plus, se cerea ca toate exemplarele traduce-

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

rii să fie predate secretarului magistratului din Paris sau judecătorilor regali locali. În practică, totuşi, interdicţia nu era respectată. Este de notat că acest document este unul dintre puţinele la care Arnauld nu a reacţionat. Poate din instinct de autoconservare, fiindcă voia să evite problemele cu autorităţile regale?

Traducerea de la Mons a fost supusă, de asemenea, judecăţii dogmatice a Sfântului Scaun de la Roma. Pe 20 aprilie 1668, în aceeaşi zi în care era publicată a doua ordonanţă a lui De Péréfixe, iezuiţii au trimis la Roma o versiune a traducerii de la Mons. Papa Clement al IX-lea a condamnat traducerea, nu printr-o bulă, ci printr-o simplă brevă (Mairé & Dupuigrenet Desroussilles 1988: 171-201). Totuşi, nunţiul papal la Paris a trimis acest document episcopilor francezi fără să consulte Parlamentul şi deci fără aprobările necesare. Procurorul regal a considerat acest fapt un act împotriva drepturilor episcopilor şi a libertăţii Bisericii Galicane. Prin urmare, breva nu putea fi primită în Franţa. Ludovic al XIV-lea i-a ordonat nunţiului să retragă toate brevele pe care le trimisese episcopilor, lucru pe care acesta l-a făcut imediat. Aceeaşi brevă fusese trimisă şi nunţiului papal de la Bruxelles şi episcopilor din Ţările de Jos, cu toate că nu fusese supusă spre aprobare Consiliului Regal al Ţărilor de Jos. Ca urmare, Consiliul de la Malines a publicat, pe 10 iulie 1668 (Pin 1714: 243-248; Arnauld 1776b: xi-xii), o interdicţie de publicare a brevei. Pe scurt, breva lui Clement al IX-lea nu a fost pusă în practică în Franţa sau în Ţările de Jos, fără îndoială în urma „Păcii Clementine", care a fost de scurtă durată. Totuşi, Papa Inocenţiu al XI-lea a condamnat din nou traducerea pe 9 septembrie 1679.

Pe lângă reacţiile menţionate, obiecţii împotriva traducerii de la Mons au venit, printre alţii, din partea iezuitului François Annat, unul dintre cei mai mari adversari ai jansenismului, în scrierea sa *Remarques sur la conduite qu'ont tenu les Jansenistes en l'impression et publication du Nouveau Testament imprimé à Mons* (1668). Două răspunsuri sub formă de scrisoare au fost date acestei lucrări şi au fost şi ele dezminţite în două aşa-numite *Réponses*. Iezuitul Michel le Tellier a luat parte, de asemenea, la controversele din jurul traducerii de la Mons şi a publicat trei scrieri în 1672, 1675 şi 1684. Arnauld nu a reacţionat la cea din urmă scriere[16].

Tot sub impulsul iezuiţilor, Charles Mallet (1608-1680), canonic de Rouen şi vicar-general în 1674, a încălcat „Pacea Clementină" în 1676 prin al său *Examen de quelques passages de la traduction française du Nouveau Testament imprimée à Mons*[17],

[16] Aceste lucrări sunt intitulate *Réponse aux principales raisons de la nouvelle défense du Nouveau Testament de Mons*, 1672; *Avis importans et nécessaires aux personnes qui lisent les Traductions Françoises des Saintes Écritures, et particulièrement celle du Nouveau Testament, imprimée à Mons*, 1675; *Observations sur la nouvelle defense de la version française du Nouveau Testament imprimée à Mons, pour justifier la conduite des papes, des evesques & du roy à l'égard de cette version*, 1684. Vezi Pin (1714: 233); Arnauld (1776b: xii-xiv; xxvi-xxvii).

[17] A doua ediţie (revăzută şi corectată) a acestei lucrări a apărut în 1677. A treia versiune a fost publicată postum, în 1682.

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

care consta, în principal, într-o reluare a argumentației lui Maimbourg[18]. Trei ani mai târziu, în 1679, el a publicat *De la lecture de l'Écriture Sainte en langue vulgaire*. Arnauld a reacționat vehement la acuzațiile exprimate în aceste două lucrări. În 1680, a publicat *Nouvelle défense de la traduction du Nouveau Testament imprimée à Mons* (Arnauld 1680c)[19], în două volume. În același an, lucrarea a fost urmată de *Continuation de la nouvelle défense de la traduction du Nouveau Testament imprimée à Mons*. Ca reacție la scrierea mai generală a lui Mallet din 1679 despre citirea Sfintei Scripturi, Arnauld a scris *De la Lecture de l'Écriture sainte contre les paradoxes extravagants et impies de M. Mallet, docteur de Sorbonne* (Arnauld 1680b), publicată tot în 1680. Ultima scriere a lui Mallet, *Réponse aux principales raisons qui servent de fondement à la nouvelle défense du Nouveau Testament imprimée à Mons*, a fost publicată postum, în 1682 (Arnauld 1776b: xv-xxii).

Reacții au venit și din Țările de Jos, îndeosebi de la Facultatea de Teologie a Universității din Louvain. Intrigantul anti-jansenist Nicolas Du Bois (1620-1696), profesor regal de teologie biblică la facultate din 1654 până la moartea sa, în 1696, a intrat într-o controversă cu Arnauld. Du Bois era, totodată, emisar al iezuiților la Universitatea din Louvain. El a criticat traducerea de la Mons în *Notae in gallicam versionem Novi Testamenti a Clement IX condemnata*, publicată în 1678. Arnauld, în ceea ce-l privește, nu l-a considerat un adversar de temut (Arnauld 1776b: xxiii). Martinus Steyaert, un alt teolog din Louvain, inițial prieten al lui Arnauld, dar apoi adversar, a intrat și el în discuție cu Arnauld. Acesta din urmă a recapitulat extensiv dezbaterile despre traducerea de la Mons în secțiunile VI, VII, VIII și IX ale scrierii *Difficultés proposées à M. Steyaert* (Arnauld 1777: xiii-xxvi).

4. Concluzii

Antoine Arnauld a exercitat o influență importantă în elaborarea și publicarea traducerii de la Mons din 1667 și în apărarea ei ulterioară. Într-adevăr, Arnauld a contracarat până la sfârșitul vieții sale atacurile adversarilor traducerii de la Mons și, în general, ai lecturii Bibliei în limba vernaculară. Majoritatea acestor atacuri veneau din partea iezuiților sau a adepților acestora.

Traducerea de la Mons a avut influență nu doar în Franța, ci și în Țările de Jos. La sfârșitul secolului al XVII-lea și sub influența jansenișților francezi mediile de orientare jansenistă din Țările de Jos au produs traduceri vernaculare ale Bibliei. Noul Testament cuprins în acestea se baza, în principal, pe *Le Nouveau Testament de Mons*. Producerea acestor Biblii vernaculare a avut loc îndeosebi în partea nordică a Țărilor de Jos, deși datele de tipărire continuă să trimită la orașe

[18] Pentru polemica dintre Mallet și Arnauld, vezi Leduc-Fayette (1995: 97-112); Arnauld (1777: i-iii).

[19] Această lucrare a fost retipărită de câteva ori, una dintre aceste retipăriri fiind cea din Holland, unde a apărut cu un titlu fals.

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

sudice, ca Anvers. Totuşi, povestea acestor traduceri olandeze ale Bibliei este un alt subiect. Studii ulterioare sunt, de asemenea, necesare pentru a stabili dacă lucrările lui Antoine Arnauld au avut influenţă şi în România, în special în traducerea lui Nicolae Milescu.

BIBLIOGRAFIE

A. Sigle

L.D.S.F. 1688 = Louis de Sainte Foi (Louis Maimbourg), *Deffense des sermons faits par le R. P. Maimbourg je suite, contre la traduction du Nouveau Testament imprimée à Mons*, Paris: François Muguet, 1668.

B. Lucrări de referinţă

Arnauld, Antoine, 1680a, *Continuation de la nouvelle défense de la traduction du Nouveau Testament imprimée à Mons contre le livre de M. Mallet [...] où les passages qu'il attaque sont justifiés, ses calomnies confondues & ses erreurs contre la foy refutées*, Cologne: Symon Schouten.

Arnauld, Antoine, 1680b, *De la Lecture de l'Écriture sainte contre les paradoxes extravagants et impies de M. Mallet, docteur de Sorbonne, chanoine et archidiacre de Rouen, dans son livre intitulé: De la Lecture de l'Écriture sainte en langue vulgaire*, Anvers: Simon Matthieu.

Arnauld, Antoine, 1680c, *Nouvelle défense de la traduction du Nouveau Testament imprimée à Mons; contre le livre de M. Mallet, docteur de Sorbonne, chanoine et archidiacre de Rouen, où les passages qu'il attaquesont justifiés, ses calomnies confondues, et ses erreurs contre la foy réfutées*, Cologne: Symon Schouten, 2 vol.

Arnauld, Antoine, 1776a, *Oeuvres de messire Antoine Arnauld, docteur de la Maison et société de Sorbonne*, vol. VI, Paris: Sigismond d'Arnay & Compagnie.

Arnauld, Antoine, 1776b, *Oeuvres de messire Antoine Arnauld, docteur de la Maison et société de Sorbonne*, vol. VII, Paris: Sigismond d'Arnay & Compagnie.

Arnauld, Antoine, 1777, *Oeuvres de messire Antoine Arnauld, docteur de la Maison et société de Sorbonne*, vol. VIII, Paris: Sigismond d'Arnay & Compagnie.

Arnauld, Antoine, 1781, *Oeuvres de messire Antoine Arnauld, docteur de la Maison et société de Sorbonne*, vol. XLII, Paris: Sigismond d'Arnay & Compagnie.

Arnauld, Antoine, P. Nicole, 1668a: *Deffense de la traduction du Nouveau Testament imprimé à Mons. Contre les sermons du P. Meinbourg je suite. Avec la réponse aux remarques du P. Annat*, Cologne: Jean du Buisson.

Arnauld, Antoine, P. Nicole, 1668b, *Abus et nullité de l'ordonnance subreptice de Mgrl'archevesque de Paris, par laquelle il a défendu de lire et de débiter la traduction du Nouveau Testament imprimé à Mons*, s.l., s.n.

Bujanda, Jesús Martínez de *et al*., 1991, *Index de Rome 1557, 1559, 1564: les premiers index romains et l'index du Concile de Trente* (Index des livres interdits, 8), Sherbrooke: Université de Sherbrooke.

Chalon, Renier H. G., 1844, *Recherches sur les éditions du Nouveau Testament de Mons*, Bruxelles: Vandale.

Chédozeau, Bernard, 1988, "Port-Royal et la Bible. Le refus de la regula IV de l'Index Romain chez Jean de Néercassel et Guillaume le Roy", în *Revue des sciences philosophiques*

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)

et théologiques 72 (3), 427-435.
Chédozeau, Bernard, 1990, *La Bible et la liturgie en français: l'Église tridentine et les traductions bibliques et liturgiques (1600-1789)*, Paris: Cerf.
Chédozeau, Bernard, 1991, "La Bible française chez les Catholiques", în Pierre-Maurice Bogaert (ed.), *Les Bibles en français. Histoire illustrée du Moyen Âge à nos jours*, Turnhout: Brepols, 134-168.
Chédozeau, Bernard, 2007, *Port-Royal et la Bible: un siècle d'or de la Bible en France, 1650 – 1708* (Univers Port-Royal, 7), Paris: Nolin.
Delforge, Frédéric, 1991, *La Bible en France et dans la francophonie: histoire, traduction, diffusion*, *La France au fil des siècles*, Paris: Société biblique française.
Fernandez Lopez, Sergio, 2003, *Lectura y prohibición de la Biblia en lengua vulgar: defensores y detractores*, Léon: Universidad de León, Secretariado de publicaciones.
Fragnito, Gigliola, 1998, *La Bibbia al rogo: La censura ecclesiastica e i volgarizzamenti della Scrittura (1471-1605)*, Bologna: Il Mulino.
Jacques, Émile, 1975, "Un anniversaire: l'édition des Oeuvres complètes d'Antoine Arnauld (1775-1783)", în *Revue d'histoire ecclésiastique* 70, 705-730.
Jacques, Émile, 1976, *Les années d'exil d'Antoine Arnauld (1679-1694)* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, 63), Leuven: Nauwelaerts, 317-319.
Jacques, Émile, 1987, *Antoine Arnauld défenseur de Jansénius*, în E. J. M. Van Eijl (ed.), *L'image de Jansenius* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, 79), Leuven: University Press, 66-76.
Leduc-Fayette, Denise, 1995, "Lire l'Écriture Sainte: un «droit»?", în "Antoine Arnauld (1612-1694): philosophe, écrivain, théologien", în *Chroniques de Port-Royal* 44, 97-112.
Lesaulnier, Jean, Antony McKenna, 2004, *Dictionnaire de Port-Royal* (Dictionnaires et références, 11), Paris: Champion.
Mairé, Béatrice, François Dupuigrenet Desroussilles, 1988, "Contrefaçons des éditions bibliques de Port-Royal: le Nouveau Testament de Mons (1667-1710) et la Bible «avec les grandes explications» (1678-1698)", în François Moureau (ed.), *Les presses grises: la contrefaçon du livre (XVIe-XIXe siècles)*, Paris: Aux amateurs de livres.
Pétavel, Emmanuel, 1970², *La Bible en France ou les traductions françaises des Saintes Écritures: étude historique et littéraire*, Genève: Slatkine Reprints.
Pin, Louis Ellies du, 1714, *Histoire ecclésiastique du dix-septième siècle*, vol. 3, Paris: André Pralard.
Sellier, Phillipe, 1998, "Traduire la Bible", în Jean Robert Armogathe, *Teorie e pratiche della traduzione nell'ambito del movimento port-royaliste* (Quaderni del seminario di filologia francese, 5), Genève: Slatkine, 103-116.
Sellier, Phillipe, 2012², *Port-Royal et la littérature*. 2: *Le siècle de Saint Augustin*, La Rochefoucauld, Mme de Lafayette, Mme de Sévigné, Sacy, Racine (Champion classiques. Essais, 14), Paris: Champion.
Weaver, Ellen, 1985, "Scripture and Liturgy for the Laity: The Jansenist Case for Translation", în *Worship* 59, 510-521.

BDD-A25809 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:26 UTC)